

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВЕТЕРИНАРНОЇ
МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ імені С.З.ГЖИЦЬКОГО**

Факультет біолого – технологічний

**Кафедра охорони праці та технологічного
обладнання у тваринництві**

*І.Г. Ярошович, Б.П. Чайковський,
В.І. Ярошович*

**ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНО-
ПРАВОВІ АКТИ І ДОКУМЕНТИ
З ОХОРОНИ ПРАЦІ**

Методичні рекомендації

Львів – 2025

УДК 349.22(477):005.44

Я 776

Рекомендовано навчально-методичною радою факультету біолого-технологічного (протокол №1 від 26 серпня 2024 р.)

Рецензент:

Кульгавець Христина Юріївна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного управління та адміністрування

І. Г. Ярошович, Б. П. Чайковський, В.І Ярошович

Законодавчі та нормативно – правові акти і документи з охорони праці
Методичні рекомендації розроблені для здобувачів вищої освіти у галузі знань: «Н Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина» та «G Інженерія, виробництво та будівництво». Львів. 2025. 33с.

У методичних рекомендаціях висвітлено основні аспекти організації охорони праці у сфері сільського, лісового, рибного господарства та ветеринарної медицина та інженерії, виробництва та будівництва. А також наведено перелік основних нормативно-правових актів і законодавчих документів, якими має керуватися роботодавець для створення безпечних і нешкідливих умов праці. Окрему увагу приділено нормативним документам, які мають бути на підприємстві, обов'язковим журналам та документації служби охорони праці, а також питанням кодування нормативно-правових актів та системі стандартів безпеки праці.

Розділи «Міжнародне законодавство про охорону праці» та «Міжнародні договори та угоди в сфері охорони праці. Принцип трипаризму» висвітлено міжнародне законодавство про охорону праці у світі для самостійної роботи здобувачам вищої освіти.

Рекомендації можуть бути корисними для безпосередніх керівників робіт, спеціалістів з охорони праці, здобувачів вищої освіти та інших зацікавлених осіб.

© Ярошович І.Г., 2025
© Чайковський Б.П., 2025
© Ярошович В.І., 2025

Зміст

Вступ.....	4
1. Перелік скорочень та умовних позначень.....	10
2. Визначення понять і термінів.....	11
3. Лабораторно - практична робота на тему: Законодавчі та нормативно – правові акти і документи з охорони праці.....	13
4. Нормативно-правові акти з охорони праці.....	17
5. Система стандартів безпеки праці.....	21
6. Облік і аналіз показників безпеки праці.....	22
7. Питання для самоконтролю.....	22
8. Міжнародне законодавство про охорону праці.....	23
9. Міжнародні договори та угоди в сфері охорони праці. Принцип трипаризму.....	24
9.1. Принцип трипаризму	
10. Охорона праці в Євросоюзі	
11. Питання для самоконтролю, (пункти 8-10 для самостійної роботи).	
12. Література	

Вступ

На сьогоднішній день у сучасне виробництво у галузі знань: «Н Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина» та «G Інженерія, виробництво та будівництво» широко впроваджується інтенсивні технології автоматизації, використання вискоєфективних машин і механізмів, зростання рівня електрифікації та хімізації, що супроводжується появою додаткових небезпечних та шкідливих виробничих факторів, які негативно впливають на здоров'я і безпеку працівників в агропромисловому комплексі. Поява таких факторів формує додаткові труднощі в створенні здорових та безпечних умов праці. Успішно розв'язувати питання охорони праці шляхом впровадження відповідними законодавчими і нормативно-правовими актами, які розробляються згідно з законодавством про охорону праці і погоджуються з незалежними профспілками та становлять нормативно-технічну базу охорони праці.

Законодавство України про охорону праці – це система взаємопов'язаних законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері реалізації державної політики щодо соціального захисту громадян в процесі трудової діяльності.

Воно складається із Закону України “Про охорону праці”, Кодексу законів про працю України, Закону України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів.

Базується законодавство України про охорону праці на **Конституції України**, яка встановлює право людини на належні, безпечні і здорові умови праці (стаття 43), право на відпочинок, що забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, оплачуваної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій та виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час (стаття 45). Конституція України передбачає спеціальні заходи щодо охорони праці і здоров'я жінок (стаття 24) та інше.

Інші статті Конституції встановлюють право громадян на соціальний захист, що включає право забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності (стаття 46); охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (стаття 49); право знати свої права та обов'язки (стаття 57) та інші загальні права громадян.

Основоположним документом в галузі охорони праці є Закон України “**Про охорону праці**”, який був прийнятий в незалежній Україні одним із перших 14 жовтня 1992 (нова редакція № 229-IV від 21.11.2002), він визначає основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на

охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці, регулює за участю відповідних державних органів відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні. Інші нормативні акти мають відповідати не тільки Конституції та іншим законам України, але, насамперед, цьому Законові. Нова редакція Закону "Про охорону праці" відповідає діючим конвенціям і рекомендаціям Міжнародної організації праці, іншим міжнародним правовим нормам у цій галузі. Чинність ЗУ «Про Охорону праці» поширюється на всі підприємства, установи, організації (далі – підприємства) незалежно від форм власності й видів діяльності, що використовують найману працю, і на всіх працюючих.

Закон визначає основні принципи державної політики в сфері охорони праці, серед яких чільне місце займають (ст.4 ЗУ «Про ОП»):

- пріоритет життя й здоров'я працівників стосовно результатів виробничої діяльності підприємства;
- повна відповідальність власника підприємства за створення безпечних і нешкідливих умов праці;
- соціальний захист працівників;
- повне відшкодування шкоди особам, які потерпіли на виробництві від нещасних випадків або професійних захворювань

Для ефективного дотримання всіх цих гарантій і зобов'язань у процесі трудової діяльності значною мірою залежить від існування сильного і добре організованого центрально виконавчого органу, здатного забезпечувати координацію всіх функцій і обов'язків у сфері охорони праці. В Україні на сьогоднішній день центральним виконавчим органом у сфері охорони праці являється Держпраці.

Держпраці (Державна служба України з питань праці) - центральний орган виконавчої влади України, утворений відповідно до вимог постановою Кабінету Міністрів від 10 вересня 2014 р. № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», в результаті реорганізації шляхом злиття Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки та Державної інспекції з питань праці, а також передачі Держсанепідслужбою функцій з реалізації державної політики у сфері гігієни праці та дозиметричного контролю робочих місць і доз опромінення працівників.

Держпраці очолює Голова, якого призначає на посаду та звільняє з посади Кабінет Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра соціальної політики.

Основними завданнями Держпраці є:

1) Реалізація державної політики у сферах промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами, здійснення державного гірничого нагляду, а також з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування в частині призначення, нарахування та виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб;

2) Здійснення комплексного управління охороною праці та промисловою безпекою на державному рівні;

3) Здійснення державного регулювання і контролю у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки;

4) Організація та здійснення державного нагляду (контролю) у сфері функціонування ринку природного газу в частині підтримання належного технічного стану систем, вузлів і приладів обліку природного газу на об'єктах його видобутку та забезпечення безпечної і надійної експлуатації об'єктів Єдиної газотранспортної системи.

Держпраці здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку міжрегіональні територіальні органи Державної служби з питань праці згідно Постанови КМУ «Деякі питання територіальних органів Державної служби з питань праці» від 12 січня 2022 року №14. Завдання і функції територіальних органів Державної служби з питань праці колишнього Держгірпромнагляду ліквідуються, а утворюються як юридичні особи публічного права міжрегіональні територіальні органи Державної служби з питань праці, а саме:

- Західне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці — завдання і функції Управління Держпраці у Волинській області, Управління Держпраці у Закарпатській області, Головного управління Держпраці у Львівській області, Управління Держпраці у Рівненській області;

- Південно-Західне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці — завдання і функції Управління Держпраці в Івано-Франківській області, Управління Держпраці у Тернопільській області, Управління Держпраці у Чернівецькій області;

- Центральне-Західне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці - завдання і функції Управління Держпраці у Житомирській області, Управління Держпраці у Хмельницькій області, Управління Держпраці у Вінницькій області;

- Центральне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці - завдання і функції Управління Держпраці у Чернігівській області, Головного управління Держпраці у Київській області, Управління Держпраці у Черкаській області;

- Північно-Східне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці - завдання і функції Управління Держпраці у Сумській області, Управління Держпраці у Полтавській області, Головного управління Держпраці у Харківській області;

- Південно-Східне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці - завдання і функції Управління Держпраці у Кіровоградській області, Головного управління Держпраці у Дніпропетровській області, Головного управління Держпраці у Запорізькій області;

- Південне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці - завдання і функції Головного управління Держпраці в Одеській області, Управління Держпраці у Миколаївській області, Головного управління Держпраці у Херсонській області.

Інспектори Держпраці мають право:

- безперешкодно відвідувати підконтрольні підприємства (об'єкти), виробництва, та здійснювати в присутності роботодавця або його представника перевірку додержання законодавства з охорони праці;

- одержувати пояснення, висновки обстежень, аудитів, звіти про рівень і стан профілактичної роботи, причини порушень законодавства та вжиті заходи щодо їх усунення;

- видавати обов'язкові для виконання приписи (розпорядження) про усунення порушень і недоліків в галузі охорони праці;

- забороняти, зупиняти, припиняти, обмежувати експлуатацію виробництв, робочих місць, будівель, устаткування, виконання певних робіт, застосування нових небезпечних речовин, реалізацію продукції, а також скасовувати або припиняти дію виданих ними дозволів і ліцензій до усунення порушень, які створюють загрозу життю працюючих;

- притягати до адміністративної відповідальності працівників, винних у порушенні законодавства про охорону праці;

- надсилати роботодавцям подання про невідповідність окремих осіб займаній посаді, передавати матеріали органам прокуратури для притягнення цих осіб до відповідальності згідно із законом.

Відомчий контроль покладається на адміністрацію підприємства та на господарські організації вищого рівня. Цей контроль здійснюється відповідними службами охорони праці. Громадський контроль за додержанням законодавства про охорону праці створенням безпечних і нешкідливих умов

праці, належних виробничих та санітарно-побутових умов, забезпеченням працівників спецодягом, спецвзуттям, іншими засобами індивідуального та колективного захисту здійснюють професійні спілки в особі своїх виборних органів і представників (уповноважених осіб). Професійні спілки також мають право на проведення незалежної експертизи умов праці, а також об'єктів виробничого призначення, що проектуються, будуються чи експлуатуються, на відповідність їх НПАОП, брати участь у розслідуванні причин нещасних випадків і професійних захворювань та надавати свої висновки про них, вносити роботодавцям, державним органам управління і нагляду подання з питань охорони праці та одержувати від них аргументовану відповідь. У разі відсутності професійної спілки на підприємстві громадський контроль здійснює уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці, яка має право безперешкодно перевіряти на підприємствах виконання вимог щодо охорони праці і вносити обов'язкові для розгляду роботодавцем пропозиції про усунення виявлених порушень НПАОП.

Нормативно-правовий акт з охорони праці – це офіційний документ компетентного органу державної влади, яким встановлюють загальнообов'язкові правила (норми). Законом України “Про охорону праці” визначено, що нормативно-правові акти з охорони праці (НПАОП) – це правила, норми, регламенти, положення, стандарти, інструкції та інші документи, обов'язкові для виконання. НПАОП переглядаються в міру впровадження досягнень науки і техніки, що сприяють поліпшенню безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, але не рідше одного разу на десять років.

Стандарти, технічні умови та інші документи на засоби праці і технологічні процеси повинні включати вимоги щодо охорони праці і погоджуватися з органами державного нагляду за охороною праці.

НПАОП поширюються також і на сферу трудового і професійного навчання.

На підприємстві безпека праці може бути на належному рівні тільки тоді, коли роботодавець організував на належному рівні службу охорони праці. Та всебічно виконуються вимоги трудового законодавства, нормативно-правових актів, державних стандартів України, норм і правил, розроблених для збереження здоров'я працюючих. Важливе місце при цьому належить належному управлінні охороною праці на підприємстві та виконанню організаційних вимог з охорони праці, а також трудовій та виробничій дисципліні працівників.

Під управлінням охороною праці розуміють підготовку, прийняття та реалізацію заходів, спрямованих на забезпечення безпеки, збереження здоров'я та працездатності людини в процесі трудової діяльності.

Одне із основних завдань навчальної дисципліни «Охорони праці» це володіти законодавчими та нормативно - правовими актами з охорони праці та ефективно використовувати Положення нормативно-правових актів у своїй трудовій діяльності.

У методичних рекомендаціях наведено перелік основних нормативно-правових актів і законодавчих документів, якими має керуватися роботодавець для створення безпечних і нешкідливих умов праці. А також кодування нормативно - правових актів з охорони праці, системи стандартів безпеки праці. Окрему увагу приділено нормативним документам, які мають бути на підприємстві, обов'язковим журналам та документації служби охорони праці, а також питанням кодування нормативно-правових актів та системі стандартів безпеки праці. Рекомендації можуть бути корисними для безпосередніх керівників робіт, спеціалістів з охорони праці, здобувачів вищої освіти та інших зацікавлених осіб.

Мета методичних рекомендацій полягає у формуванні у майбутніх здобувачів вищої освіти, умінь і навичок для забезпечення ефективного управління охороною праці та ефективного володіння основними нормативно-правовими актами і законодавчими документами охорони праці для покращення умов праці з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу та міжнародного досвіду, а також в усвідомленні нерозривної єдності успішної професійної діяльності з обов'язковим дотриманням усіх вимог безпеки праці у процесі трудової діяльності. Вміти надати консультації з практичних питань системи управління охорони праці, виробничої санітарії та безпеки праці згідно нормативної документації з охорони праці на сільськогосподарських і переробних підприємствах.

Розділи «Міжнародне законодавство про охорону праці» та «Міжнародні договори та угоди в сфері охорони праці. Принцип трипаризму» висвітлено для самостійної роботи здобувачам вищої освіти.

Методичні рекомендації укладено відповідно до Типової програми для здобувачів вищої освіти в галузі знань: «Н Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина» та «G Інженерія, виробництво та будівництво», Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, для написання випускних та дипломних робіт.

1. Перелік скорочень та умовних позначень

АПК – агропромисловий комплекс;

ВООЗ - Всесвітня організація охорони здоров'я;

ГСТУ – галузеві стандарти України;

Держпраця - державна служба України з питань праці;

ДБН – державні будівельні норми;

ДНАОП - державні нормативні акти про охорону праці;

ДСТУ - державні стандарти України;

ДФЄС - Договір про функціонування Європейського Союзу;

ЗУ - Закон України;

ІКАО - Міжнародна організація цивільної авіації;

ІСО - Міжнародна організація по стандартизації;

КЗпП - Кодекс законів про працю України;

КМУ - Кабінет Міністрів України;

МАГАТЕ - Міжнародне агентство з атомної енергії;

МОП - Міжнародна організації праці;

МСТУ – міжгалузеві стандарти України;

НПАОП - нормативно-правові акти з охорони праці;

ООН – Організація Об'єднаних Націй;

ОП - охорона праці;

СКОПП - система керування охороною праці на підприємстві;

ССБП - система стандартів безпеки праці;

СТПСБП - стандарти підприємств системи стандартів безпеки праці;

СУОП - система управління охороною праці.

2. Визначення понять і термінів

Галузеві ДНАОП поширюються тільки на певну галузь у масштабі України і передбачають гарантії безпечних умов праці відповідно до специфіки певної галузі.

Державні міжгалузеві та галузеві нормативні акти про охорону праці (ст. 157 Кодексу законів про працю України) – це правила, стандарти, норми, положення, інструкції та інші документи, яким надано чинність правових норм, обов'язкових для виконання.

Законодавство України про охорону праці – це система взаємопов'язаних нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері соціального захисту громадян у процесі трудової діяльності.

Конвенція МОП - це міжнародне зобов'язання, яке розроблено і прийнято МОП.

Міжгалузеві ДНАОП є загальнодержавного користування, їхня дія поширюється на всі підприємства та організації України незалежно від галузей належності.

Міжнародне законодавство про охорону праці являє собою систему міжнародно-правових актів, спрямованих на захист працівників від професійних ризиків.

Міжнародна правове регулювання праці - це встановлена міжнародними договорами (актами) система стандартів щодо регулювання праці, яку держави, що приєдналися до відповідного міжнародного договору (ратифікували його), використовують в національному трудовому законодавстві.

МОП - це спеціалізоване агентство ООН, яка займається поширенням соціальної справедливості і визнаних міжнародним співтовариством людських і трудових прав, та є однією з багатосторонніх структур, що успішно виконують свій мандат з нагляду за безпекою людини та її здоров'ям на виробництві

Небезпечний виробничий фактор – виробничий фактор, дія якого за певних умов може призвести до травм або іншого раптового погіршення здоров'я працівника.

Нормативно-правові акти з охорони праці – це правила, норми, регламенти, положення, стандарти, інструкції та інші документи, обов'язкові для виконання (ст. 27 Закону України "Про охорону праці").

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження здоров'я та працездатності людини в процесі трудової діяльності.

Працівник – особа, яка працює на підприємстві, в організації, установі та виконує обов'язки або функції згідно з трудовим договором (контрактом).

Роботодавець – власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган, незалежно від форм власності, виду діяльності, господарювання, і фізична особа яка використовує найману працю.

Рекомендація МОП - міжнародний документ, який розроблений і прийнятий МОП та розширює зміст тієї чи іншої Конвенції.

Система управління охороною праці (СУОП) - це сукупність органів управління підприємством, які на підставі комплексу нормативної документації проводять цілеспрямовану, планомірну діяльність щодо здійснення завдань і функцій управління з метою забезпечення здорових, безпечних і високопродуктивних умов праці.

Система стандартів безпеки праці - комплекс взаємопов'язаних стандартів, які містять вимоги, норми і правила, що направлені на забезпечення безпеки праці, збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Умови праці – Сукупність факторів виробничого середовища і трудового процесу, які впливають на здоров'я і працездатність людини в процесі її професійної діяльності.

Шкідливий виробничий фактор – виробничий фактор, вплив якого може призвести до погіршення стану здоров'я, зниження працездатності працівника.

3. Лабораторно - практична робота на тему: «Законодавчі та нормативно – правові акти і документи з охорони праці»

Мета: 1. Ознайомитися з переліком основнимим законодавчими та нормативно-правовими актами і журналами з охорони праці, якими забов'язаний керуватися роботодавець для створення безпечних і нешкідливих умов праці працівників.

Зміст заняття

1. Вивчити визначення термінів, які відносяться до даної теми.
2. Ознайомитися переліком нормативно-правовими актами та проектами наказів з охорони праці, які повинні бути на підприємстві.
3. Знати, які журнали необхідно мати службі охорони праці.
4. Знати, які документи повинні зберігатися в службі охорони праці.
5. Знати кодування нормативно - правових актів з охорони праці.
6. Вивчити на, які групи поділяється система стандартів безпеки праці.
5. Заняття проводиться у кабінеті з охорони праці.

Теоретичні відомості.

У результаті проведення лабораторно – практичного заняття здобувачі вищої освіти в галузі знань: «Н Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина» та «G Інженерія, виробництво та будівництво» повинні знати:

- центральний орган виконавчої влади України у сфері охорони праці;
- основне завдання Держпраці;
- законодавство України про охорону праці;
- нормативно-правові актами з охорони праці, які повинні бути на підприємстві;
- журнали, які необхідно мати службі охорони праці;
- документи, які повинні зберігатися в службі охорони праці;
- кодування нормативно - правових актів з охорони праці;
- система стандартів безпеки праці.

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності.

1. Роботодавець не повинен забувати, що найвища цінність – людське життя, здоров'я його працівників.
 2. Роботодавець зобов'язаний знати, що у разі невиконання умов колективного договору або законодавства про охорону праці, працівник має право розірвати трудовий договір за власним бажанням. У цьому випадку йому виплачується вихідна допомога в розмірі не менше середнього 3-х місячного заробітку.
 3. При укладенні трудового договору працівник повинен бути проінструктований особисто, під розписку про умови праці на підприємстві з реєстрацією в журналах вступного інструктажу та на робочому місці..
 4. Допуск до роботи осіб, які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з охорони праці, **забороняється**.
 5. Роботодавець для створення безпечних і нешкідливих умов праці працівників і для власної безпеки зобов'язаний керуватися - **переліком таких основних нормативно-законодавчих актів і документів з охорони праці:**
 - Закон України «Про охорону праці»;
 - Типове положення про службу охорони праці;
 - Процедура розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві;
 - Типове положення про навчання з питань охорони праці;
 - Положення про розробку інструкцій з охорони праці;
 - Перелік робіт з підвищеною небезпекою;
 - Перелік робіт, де необхідний професійний відбір;
 - Граничні норми підняття і переміщення важких речей жінками;
 - Граничні норми підняття і переміщення важких речей неповнолітніми;
 - Положення про медичний огляд працівників окремих категорій;
 - Перелік посад посадових осіб, які зобов'язані проходити попередню і періодичну перевірку знань з охорони праці;
 - Порядок розробки і затвердження власником нормативних актів про охорону праці, чинних на підприємстві;
 - Положення про порядок забезпечення працівників спеціальним одягом, спеціальним взуттям та іншими засобами індивідуального захисту;
 - Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці;
 - Типове положення про комісію з питань охорони праці;
 - Типове положення «Про кабінет охорони праці».
- Роботодавцю також необхідно користуватися відповідними галузевими та міжгалузевими нормативно-правовими актами з охорони праці згідно з Державним реєстром міжгалузевих і галузевих нормативних актів з охорони праці.

Журнали, які необхідно мати службі охорони праці :

- реєстрації нещасних випадків, що сталися з вихованцями, учнями, студентами, курсантами, слухачами, аспірантами (форма Н-Н);
- реєстрації нещасних випадків, що сталися з працюючими на виробництві (Форма Н-1, Н-5, НПВ);
- обліку повідомлень про нещасний випадок;
- обліку професійних захворювань (отруєнь);
- обліку об'єктів підвищеної небезпеки;
- реєстрації інструкцій з охорони праці у закладі освіти;
- обліку видачі інструкцій з охорони праці у закладі освіти;
- реєстрації вступного інструктажу з питань охорони праці;
- реєстрації протоколів лабораторних досліджень умов праці (за потреби).

Нормативні (локальні) акти з охорони праці окремих підприємств:

1. Програма вступного інструктажу з охорони праці та тексти інструктажу на робочих місцях.
2. Положення про систему управління охороною праці (СУОП), куди включаються:
 - 2.1. Перелік професій працівників, звільнених від проведення первинного, повторного і позапланового інструктажів (за погодженням з державним інспектором з нагляду за охороною праці).
 - 2.2. Перелік робіт з підвищеною небезпекою.
 - 2.3. Положення про порядок виконання робіт з підвищеною небезпекою
 - 2.4. Перелік професій, виконавці яких мають право на забезпечення засобами індивідуального захисту з визначенням конкретних видів засобів для них.
 - 2.5. Положення про навчання з питань охорони праці.
 - 2.6. Перелік робіт, для виконання яких необхідний професійний відбір.
 - 2.7. Перелік професій працівників, які повинні проходити попередній або періодичні медичні огляди.
 - 2.8. Перелік робіт з підвищеною небезпекою, для проведення яких необхідні спеціальне навчання та щорічна перевірка знань з охорони праці;
 - 2.9. Перелік посадових осіб, які зобов'язані проходити попередню та періодичну перевірку знань з питань охорони праці.
 - 2.10. Перелік робіт, на яких забороняється застосування праці жінок.
 - 2.11. Перелік робіт, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх

2.12. Перелік інструкцій з охорони праці, які повинні діяти на даному підприємстві.

2.13. Перелік існуючих професій і посад, працівники яких мають право на отримання молока чи інших рівноцінних харчових продуктів

2.14. Склад постійно діючої комісії з перевірки знань з питань охорони праці.

3. Положення про комісію з питань охорони праці підприємства (якщо така є).

4. Положення про роботу уповноважених трудових колективів з питань охорони праці (якщо не створена профспілкова організація).

5. Положення про спец. навчання (пожежно-технічного мінімуму) з питань пожежної безпеки.

6. Положення про організацію попереднього (при прийнятті на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників певних категорій.

Накази:

1. Про затвердження Положення про систему управління охороною праці СУОП.

2. Про затвердження Положення про проведення триступеневого адміністративно-громадського контролю у системі управління охороною праці закладу (установи).

3. Про затвердження графіка проведення періодичних медоглядів працівників.

4. Про затвердження комісії з перевірки знань з питань охорони праці посадових осіб.

5. Про затвердження членів добровільної протипожежної дружини і пільги для них.

6. План локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій.

7. Про організацію видачі безплатно працівникам певних категорій молока або інших рівноцінних харчових продуктів.

8. Про порядок забезпечення працівників підприємства санітарним спеціальним одягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального захисту.

Документи, які повинні зберігатися в службі охорони праці:

1. Інструкції з охорони праці (перші примірники).

2. Акти реєстрації нещасних випадків, що сталися з вихованцями, учнями, студентами, курсантами, слухачами, аспірантами за формою Н-Н.

3. Акти розслідування нещасних випадків, професійних захворювань і аварій з працюючими на виробництві за формами Н-1, Н-5.

4. Акти розслідування професійних захворювань за формою П-4.

5. Карта обліку професійного захворювання (отруєння).
6. Матеріали розслідування нещасних випадків (повідомлення), професійних захворювань (перші примірники).
7. Приписи органів державного нагляду, накази та заходи щодо їх виконання.
8. Приписи фахівців служби охорони праці.
9. План роботи служби охорони праці.
10. Протоколи перевірки знань з питань охорони праці посадових осіб підприємства.
11. Протоколи лабораторних досліджень атестації робочих місць за умовами праці.
12. Матеріали перевірки стану умов і безпеки праці комісією закладу освіти і затверджені заходи для усунення виявлених порушень.
13. Комплексні заходи для досягнення встановлених нормативів та підвищення існуючого рівня охорони праці, що передбачені колективним договором.
14. Матеріали аудиту охорони праці, у тому числі оцінки технічного стану виробничого обладнання, атестації робочих місць за умовами праці на відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці.

4. Нормативно-правові акти з охорони праці.

Крім законодавчих актів України, правові відносини у сфері охорони праці регулюються нормативно-правовими актами з охорони праці.

Різниця між законодавчими й нормативно – правовими актами з охорони праці полягає в тому, що законодавчі акти приймає Верховна рада і затверджує Президент. Вони мають гриф закону. Нормативно-правові акти приймає КМУ і затверджує Прем'єр -міністр.

Нормативно-правові акти з охорони праці – це правила, норми, регламенти, положення, стандарти, інструкції та інші документи, обов'язкові для виконання (ст. 27 Закону України "Про охорону праці").

На рис.1 наведено блок-схему багаторівневості системи нормативних актів у галузі охорони праці (штрих- пунктирні стрілки вказують на окремі документи як приклади НПАОП).

Рис.1. Блок-схема багаторівневої системи нормативних актів у галузі охорони праці

Вони відіграють важливу роль в охороні праці при забезпеченні працівників індивідуальної та колективної безпеки та гігієни праці в процесі трудової діяльності. Вимогам нормативних актів з охорони праці мають відповідати:

- умови праці на кожному робочому місці;
- безпека технологічних процесів, машин, механізмів, обладнання й інших засобів виробництва;
- стан засобів колективного та індивідуального захисту;
- санітарно-побутові умови тощо.

До найважливіших нормативно-правових актів з питань охорони праці належать державні нормативні акти про охорону праці (ДНАОП), які залежно від сфери дії поділяються на міжгалузеві та галузеві.

Державні міжгалузеві та галузеві нормативні акти про охорону праці (ст. 157 Кодексу законів про працю України) – це правила, стандарти, норми, положення, інструкції та інші документи, яким надано чинність правових норм, обов'язкових для виконання. Державний реєстр міжгалузевих і галузевих нормативних актів про охорону праці (Реєстр НПАОП, до 2004 р. – Реєстр ДНАОП) – офіційне видання, що підлягає використанню роботодавцям та посадовими особами підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності; посадовими особами і спеціалістами міністерств, відомств, асоціацій, корпорацій, органів державного нагляду за охороною праці, місцевих органів державної виконавчої влади. У 1993 р. у перший Реєстр ДНАОП було включено 2631 нормативних актів: 234 міжгалузевих і 2014 галузевих, 344 міждержавних стандартів системи стандартів безпеки праці (ССБТ) і 39 державних стандартів України (ДСТУ), 697 правил, 94 норм, 200 положень і статутів, 327 інструкцій, 162 керівництв або вказівок, вимог, рекомендацій, 75 технічних умов безпеки, 49 переліків і інших нормативних актів. Сьогодні до Реєстру НПАОП включено нормативні акти з охорони праці, затверджені відповідними органами нагляду протягом останніх років, внесено офіційні зміни і доповнення, що містяться в інформаційних повідомленнях, враховано зауваження міністерств і відомств щодо уточнення назв нормативних актів, дат їх затвердження ...

До НПАОП не включено :

- ДСТУ (Державний СТандарт України);
- ДСанПіН (Державні Санітарні Правила і Норми);
- ДБН (Державні Будівельні Норми);
- ДСН (Державні Санітарні Норми) та ДСП (Державні Санітарні Правила)
- Нормативні документи з пожежної та техногенної безпеки (до 2018 р. НАПБ – Нормативно-правові Акти з Пожежної Безпеки) частина інструкцій. Дані про затвердження та введення в дію НПАОП оформлюються у вигляді покажчика НПАОП, який затверджується наказом Держпраці раз на півріччя. У

версії Показчика НПАОП станом на 22.12.2020 р. міститься 422 діючих НПАОП.

Міжгалузеві ДНАОП є загальнодержавного користування, їхня дія поширюється на всі підприємства та організації України незалежно від галузей належності.

Галузеві ДНАОП поширюються тільки на певну галузь у масштабі України і передбачають гарантії безпечних умов праці відповідно до специфіки певної галузі.

НПАОП поділяють на вісім видів уніфікованої форми для однакового застосування. Кожен вид має свій цифровий код:

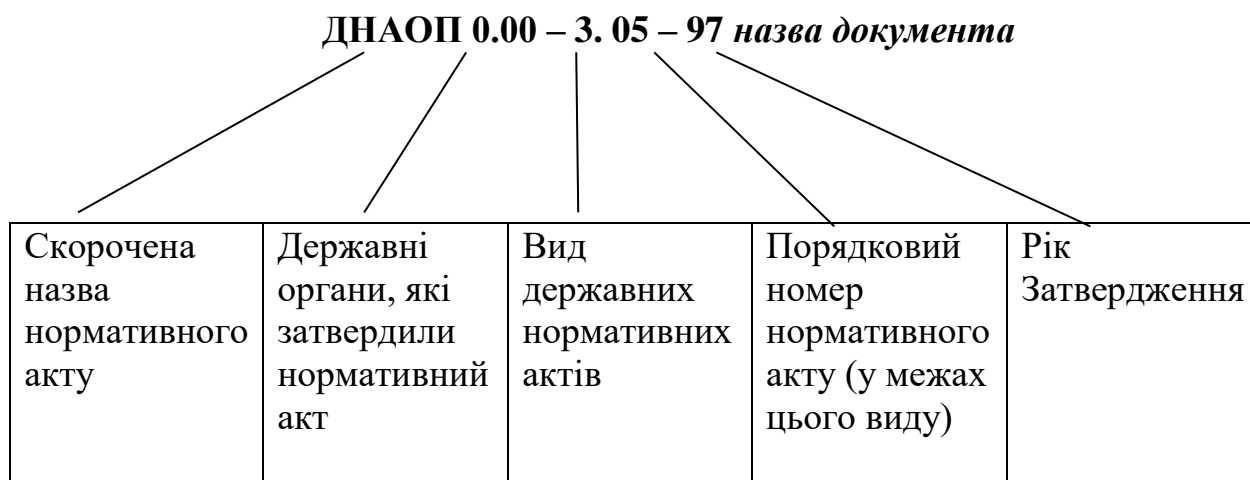
- правила - 1;
- стандарти — 2;
- норми - 3;
- положення, статuti - 4;
- інструкції, вказівки - 5;
- рекомендації, вимоги - 6;
- технічні умови безпеки - 7;
- переліки та ін. - 8.

Залежно від державних органів, які затвердили міжгалузеві ДНАОП, акти поділяють на вісім груп. Ці групи для машинного опрацювання даних державного реєстру мають такі цифрові позначення:

- Держпраці України - 0.00;
- МНС України (пожежна безпека) - 0.01;
- МВС України (безпека руху) - 0.02;
- МОЗ України - 0.03;
- Держатомнагляд України - 0.04;
- Мінпраці України - 0.05;
- Держстандарт України - 0.06;
- Держбуд України - 0.07.

Для машинного опрацювання ДНАОП кодуються відповідно до схеми1, які показані на рис.2.

Рис.2. Схеми кодування для машинного опрацювання ДНАОП

5. Система стандартів безпеки праці

Система стандартів безпеки праці - комплекс взаємопов'язаних стандартів, які містять вимоги, норми і правила, що направлені на забезпечення безпеки праці, збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності. Чинні ГОСТ и ССБП мають шифр 12 і поділяються на 9 груп:

0 - організаційно-методичні стандарти (встановлюють скорочену термінологію в галузі охорони праці, вимоги до організації трудових процесів, навчання, атестація та інші.);

1- стандарти вимог і норм за видами небезпечних та шкідливих виробничих факторів (встановлюють гранично допустимі значення їх параметрів і контролю та захисту працюючих);

2 - стандарти вимог безпеки до виробничого обладнання (встановлюють загальні вимоги безпеки до виробничого устаткування, до методів контролю за дотриманням вимог безпеки);

3. - стандарти вимог безпеки до виробничих процесів (регламентують вимоги безпеки до технологічних процесів, робочих місць, режимів праці системи управління);

4. - стандарти вимог безпеки до засобів захисту працівників (вимоги до засобів колективного та індивідуального захисту, їх конструктивних та гігієнічних якостей, а також до методів їх випробування та оцінки);

5. - стандарти вимог безпеки до виробничих будівель та приміщень .

6-8 групи резервні.

В Україні розробляються державні стандарти України - ДСТУ, які повинні частково замінити чинні ГОСТи .

6. Облік і аналіз показників безпеки праці

Облік і аналіз показників безпеки праці – одна з важливих функцій СУОП. Вона передбачає оцінку рівня небезпечних і шкідливих виробничих факторів на робочих місцях, виявлення порушення вимог законів і нормативних актів із охорони праці, аналіз наслідків перевірки щодо усунення раніше виявлених порушень, виконання працівниками обов'язків з охорони праці, виконання планів робіт із охорони праці, забезпечення працівників засобами індивідуального захисту і колективного захисту. Оцінка стану охорони праці та результатів профілактичної роботи здійснюється за прийнятими на підприємстві показниками. Як джерела вихідної інформації використовуються:

- акти про нещасні випадки;
- звіти про виробничий травматизм;
- матеріали атестації робочих місць, паспорта санітарно гігієнічного стану умов праці;
- журнали оперативного контролю за станом охорони праці структурного підрозділу; – акти і приписи перевірок стану охорони праці.
- виконання планів робіт з охорони праці;
- забезпечення працівників засобами індивідуального захисту і засобами колективного захисту.

Узагальнені дані про стан охорони праці і результатів профілактичної роботи підготовлюються службою охорони праці і підлягають обов'язковому розгляду і аналізу на всіх рівнях управління підприємства. На основі цих даних вносяться доповнення та уточнення до оперативних, поточних та перспективних планів роботи з охорони праці, а також здійснюється стимулювання діяльності окремих структурних підрозділів, служб, працівників за досягнуті показники охорони праці.

7. Питання для самоконтролю

1. Які завдання розв'язує охорона праці в умовах сучасного виробництва.
2. Коли був прийнятий один із перших законодавчих актів, у незалежній Україні про «Про охорону праці».
3. В якому році прийнято нову редакцію Закону «Про охорону праці».
4. Дати визначення терміну «Охорона праці».
5. Якими основними нормативно-законодавчими актами і документами з охорони праці, зобов'язаний керуватися роботодавець для створення безпечних і нешкідливих умов праці.

6. Які повинні бути на підприємстві нормативно-правові акти та проекти наказів з охорони праці,
7. Які необхідно мати журнали, службі охорони праці на підприємстві.
8. Який основний документ у галузі охорони праці.
9. Що таке НПАОП.
10. Що таке міжгалузеві ДНАОП
11. Що таке галузеві ДНАОП .
12. На скільки видів поділяють ДНАОП.
13. На скільки груп поділяють міжгалузеві ДНАОП.
14. Як проводиться реєстр міжгалузевих ДНАОП для машинного опрацювання.
15. Навести приклад кодування ДНАОП для машинного опрацювання.
16. Що таке система стандартів безпеки праці.
17. Перерахуйте групи система стандартів безпеки праці.
18. Що передбачає облік і аналіз показників безпеки праці.
19. Яку документацію використовується для вихідної інформації з обліку і аналізу показників безпеки праці?
20. Яка різниця між законодавчими й нормативно – правовими актами з охорони праці?

8. Міжнародне законодавство про охорону праці

Міжнародна правове регулювання праці - це встановлена міжнародними договорами (актами) система стандартів щодо регулювання праці, яку держави, що приєдналися до відповідного міжнародного договору (ратифікували його), використовують в національному трудовому законодавстві. Суб'єктами міжнародно-правового регулювання праці є ООН та її спеціалізований орган - Міжнародна Організація Праці (МОП). Суб'єктами міжнародно-правового регулювання праці можуть бути різні об'єднання держав: Рада Європи, Європейський Союз.

Міжнародна Організація Праці (МОП) - це спеціалізоване агентство ООН, яка займається поширенням соціальної справедливості і визнаних міжнародним співтовариством людських і трудових прав, та є однією з багатосторонніх структур, що успішно виконують свій мандат з нагляду за безпекою людини та її здоров'ям на виробництві. Вісім десятиліть дозволяють зробити висновок про те, що засадою цього успіху є прагнення до оновлення у відповідь на зміни, що відбуваються. Народжена у дні швидкоплинної надії, вона пережила роки «великої депресії» та світової війни. МОП була створена 1919 року за задумом промислово розвинутих країн для вирішення їх спільних

проблем, але її стрімкий розвиток і творчі підходи залучили до неї за два десятиліття після Другої світової війни велику кількість нових членів.

Конвенція МОП - це міжнародне зобов'язання, яке розроблено і прийнято МОП. Конвенції підлягають ратифікації державами-членами Організації. Країна, яка ратифікувала Конвенцію МОП, приймає на себе зобов'язання щодо застосування положень цієї Конвенції.

Рекомендація МОП - міжнародний документ, який розроблений і прийнятий МОП та розширює зміст тієї чи іншої Конвенції.

Міжнародне законодавство про охорону праці являє собою систему міжнародно-правових актів, спрямованих на захист працівників від професійних ризиків. Цей термін Міжнародне бюро праці визначає як “джерело небезпеки для життя і здоров'я працівника, з яким він стикається у виробничому середовищі під час виконання ним своїх виробничих обов'язків”. Закон України “Про охорону праці” забезпечує перевагу норм міжнародних договорів і угод, в яких бере участь Україна, над правовими нормами законодавства України. Тобто, коли міжнародним договором або угодою, в якому бере участь Україна, передбачені більш високі вимоги до охорони праці, ніж ті, що передбачені законодавством України, то виконуються правила міжнародного договору або угоди. Ця норма застосовується до всіх договорів, в яких бере участь Україна незалежно від їх форми і назви – договір, угода, конвенція, пакт, протокол або інші форми і які були ратифіковані Верховною Радою України.

Конвенції Міжнародної Організації Праці, за якими Україна має міжнародне співробітництво у галузі поліпшення умов праці: №115 – про захист працюючих від іонізуючої радіації, №155 – про безпеку і гігієну праці та виробниче середовище, №148 – про захист працівників від професійного ризику, №174 – про обладнання машин захисними пристроями.

9. Міжнародні договори та угоди в сфері охорони праці.

9.1. Принцип трипаризму

Переважає більшість міжнародних договорів та угод, в яких бере участь Україна і які більшою або меншою мірою стосуються охорони праці, – це наступні *три групи документів*:

1. Конвенції та Рекомендації Міжнародної Організації Праці;
2. Директиви Європейського Союзу;
3. Двосторонні договори та угоди.

Серед міжнародних договорів, якими регулюються трудові відносини, особливе місце займають конвенції Міжнародної Організації Праці. Всі механізми прийняття рішень в МОП пов'язані з її унікальною структурою, яка

базується на принципі трипартизму, тобто рівного представництва трьох сторін – уряду, роботодавців і працівників. Так приймаються рішення кожної країни-члена, комітетів МОП, а також за цим принципом приймаються будь-які Міжнародні Конвенції, Рекомендації тощо. Так само принцип трипартизму застосовується і в державній політиці нашої країни в сфері охорони праці і полягає він у “...координації діяльності органів державної влади, установ, організацій, об’єднань громадян, ... а також співробітництва і проведення консультацій між роботодавцями та працівниками...” Директиви, що приймаються в рамках Європейського Союзу і відповідають існуючим конвенціям МОП, є законом для всіх країн-членів ЄС. Україна не є членом ЄС, але неодноразово на найвищих рівнях заявляла про своє прагнення до вступу до цієї організації. Однією з умов прийняття нових країн до ЄС є відповідність їхнього законодавства законодавству ЄС, тому в нашій країні ведеться активна робота щодо узгодження вимог законів та нормативно-правових актів, в тому числі і в сфері охорони праці, із сучасними європейськими (Директиви ЄС, Регламенти, стандарти тощо). Крім вищезазначених організацій, у справу охорони праці вносять свій внесок також Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), Всесвітня організація охорони здоров’я (ВООЗ), Міжнародна організація по стандартизації (ІСО), Міжнародна організація авіації (ІКАО) та ряд інших.

10. Охорона праці в Євросоюзі

Охорона праці в широкому сенсі розглядається як система забезпечення безпеки життя та здоров’я працівників у процесі трудової діяльності, яка включає правові, соціально-економічні, санітарно-гігієнічні, лікувально-профілактичні, реабілітаційні та інші заходи.

Право на охорону праці є одним із невід’ємних прав людини, що закріплено у багатьох універсальних та регіональних договорах із захисту прав людини, зокрема, у Загальній декларації прав людини 1948 р., Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., Європейській соціальній хартії 1961 та 1996 рр.

Політика ЄС з охорони праці розвивалась протягом десятирічч. З 1980-х рр. забезпечення здорових та безпечних умов праці стає одним із пріоритетів політики ЄС. Сьогодні це - один із найбільш концентрованих та важливих секторів соціальної політики Євросоюзу. В статті 153 ДФЄС чітко визначено, що забезпечення охорони праці є одним із найважливіших напрямів соціальної політики ЄС. Право кожного працівника на роботу в умовах, які забезпечують охорону його здоров’я, безпеку та гідність, закріплено у ст. 31 Хартії ЄС про основні права. Правові основи охорони праці розвинено у ґрунтовній

законодавчій базі ЄС та підкріплено великою кількістю інструментів не законодавчого характеру.

Загалом законодавство ЄС у сфері охорони праці ґрунтується на *чотирьох основних принципах*:

1) більш досконалі стандарти охорони праці покликані сприяти зміцненню конкуренції;

2) законодавство про охорону праці може принести очікувані результати лише за умови його належного виконання;

3) поява нових ризиків вимагатиме розробки нових правових норм;

4) соціальний діалог залишається основним засобом при розробці політики з охорони праці, успіх якої залежатиме від спільних зусиль соціальних партнерів.

Політика ЄС у сфері охорони праці спрямована на досягнення двох основних завдань:

1) соціальне - захист працівників шляхом забезпечення відповідного рівня охорони праці (ст. 153 ДФЄС);

2) економічне - забезпечення відповідності товарів, що виробляються в рамках цього сектора, стандартам безпеки та гігієни (ст. 115 ДФЄС).

Головною метою політики з охорони праці є зведення до мінімуму показників виробничого травматизму та професійних захворювань. Причому останніми роками ця мета набуває нового змісту, поширюючись до пропаганди "добробуту на роботі". Такий добробут означає сприятливі моральні та психологічні умови роботи, а не лише показники зменшення або відсутності нещасних випадків чи професійних захворювань.

Окрім головної мети політики з охорони праці ЄС, виокремлюють допоміжні цілі:

- профілактика соціальних ризиків (стресів, домагань на робочому місці, депресій, роздратування, ризиків, пов'язаних з алкогольною, наркотичною, медикаментозною залежністю);

- аналіз нових ризиків чи тих, які виникають із зосередженням на ризиках, пов'язаних із роботою з хімічними, фізичними та біологічними агентами, а також ризиках, пов'язаних із загальним виробничим середовищем (ергономічні, психологічні, соціальні ризики);

- урахування змін у формах зайнятості, організації роботи та робочого часу (до найбільш вразливої групи належать працівники з нестандартною чи тимчасовою зайнятістю);

- урахування розмірів підприємств (конкретні заходи щодо інформування, підвищення рівня обізнаності, програм попередження ризиків

повинні також спрямовуватися на малі та середні підприємства, приватних підприємців, домашніх працівників тощо);

- інтенсивна профілактика професійних захворювань (особлива увага приділяється в рамках ЄС вирішенню проблем, пов'язаних з втратою слуху, проблемами опорно-рухового апарату, із захворюваннями, спричиненими роботою з токсичними матеріалами та речовинами);

- урахування демографічних змін;

- врахування тендерного виміру при здійсненні оцінки ризику, проведенні превентивних заходів та компенсаційних виплат.

Задля досягнення зазначених цілей поступово здійснювалася гармонізація стандартів у сфері охорони праці на підприємствах держав-членів ЄС. Активно вона почала впроваджуватися з кінця 1980-х рр., водночас з фінальними заходами стосовно введення в дію внутрішнього ринку. В цей період було прийнято директиви щодо персональних засобів захисту працівників, знаків безпеки на робочому місці, максимальної ваги вантажу, який дозволено переносити вручну, тощо.

У 1989 р. було прийнято *основний документ у сфері охорони праці* - Рамкову Директиву 89/391/ЄЕС "Про впровадження заходів для поліпшення безпеки та охорони здоров'я працівників під час роботи". Директива містить загальні принципи попередження виробничих ризиків, забезпечення безпеки, охорони здоров'я, уникнення факторів ризику та нещасних випадків, інформування, консультацій, збалансованої участі відповідно до національного законодавства, практики, освіти працівників. Рамкова Директива передбачила право працівників не виконувати роботу у разі серйозної небезпеки, можливості нещасного випадку або захворювання.

Рамкова Директива встановила *основні принципи охорони праці та здоров'я працівників*, яким мають відповідати всі документи, що приймаються в рамках ЄС або державами-членами на національному рівні:

- обов'язок роботодавця гарантувати здоров'я та безпеку в процесі здійснення трудової діяльності, зокрема, шляхом належного та своєчасного інформування працівників за допомогою інструкцій, спеціальних курсів правильного використання обладнання тощо;

- обов'язок кожного працівника сприяти охороні власного здоров'я та безпеки, безпеки інших працівників через дотримання інструкцій безпеки, правильного використання технічних засобів;

- відсутність та/або обмеження відповідальності роботодавця за шкоду, заподіяну здоров'ю працівника внаслідок непереборної сили.

Рамковий характер Директиви 89/391/ЄЕС полягає у тому, що її положення сформульовано у загальній формі, для їх реалізації було прийнято

декілька десятків інших нормативних актів. Проте все законодавство ЄС з охорони праці, яке прийнято на підставі Директиви 89/391/ЄЕС, можна поділити на *такі групи за предметом врегулювання*:

1. Загальні принципи профілактики та основи охорони праці (Директива Ради 89/391/ЄЕС);

2. Вимоги охорони праці для робочого місця (Директива 89/654/ЄЕС щодо вимог до робочого місця, Директива 92/57/ЄЕС щодо тимчасових чи пересувних будівельних майданчиків, Директива 92/91/ЄЕС щодо охорони праці на підприємствах, де здійснюється видобування мінеральної сировини через свердловини, Директива 92/104/ЄЕС щодо охорони праці на підземних та відкритих гірничодобувних підприємствах, Директива 93/103/ЄС щодо охорони праці на борту риболовецьких суден, Директива 1999/92/ЄС щодо захисту працівників, які піддаються потенційній небезпеці у вибухонебезпечних середовищах);

3. Вимоги охорони праці під час використання обладнання (Директива 89/655/ЄЕС щодо використання працівниками засобів захисту, Директива 89/656/ЄЕС щодо використання засобів індивідуального захисту на робочому місці, Директива 90/269/ЄЕС щодо ручного переміщення вантажів, коли є ризик пошкодження спини у працівника, Директива 90/270/ЄЕС щодо роботи з екранами, Директива 92/58/ЄЕС про мінімальні вимоги до знаків на підприємстві, що стосуються загрози безпеки та здоров'я працівників);

4. Вимоги охорони праці при роботі з хімічними, фізичними та біологічними речовинами (Директива 2004/37/ЄС про захист працівників від ризиків, пов'язаних з використанням канцерогенів та мутагенів на підприємстві, Директива 2000/54/ЄС про мінімальні вимоги безпеки та охорони здоров'я працівників від ризиків, пов'язаних з використанням біологічних агентів на виробництві, Директива 98/24/ЄС щодо захисту здоров'я та безпеки працівників від шкідливого впливу хімічних реагентів на виробництві, Директива 2002/44/ЄС щодо захисту працівників від ризиків, пов'язаних з фізичними агентами (вібрацією), Директива 2003/10/ЄС про захист працівників від небезпеки, пов'язаної з дією фізичних агентів (шуму), Директива 2004/40/ЄС про мінімальні вимоги безпеки та охорони здоров'я працівників від ризиків, пов'язаних з фізичними агентами (в електромагнітній сфері), Директива 2006/25/ЄС про мінімальні вимоги охорони здоров'я та безпеки працівників від ризиків, пов'язаних з фізичними агентами (штучної оптичної радіації);

5. Захист певних груп працівників на робочому місці (Директива 92/85/ЄЕС про сприяння безпеці та захисту здоров'я вагітних працівниць та таких, що нещодавно народили, матерів-годувальниць на робочому місці,

Директива 94/33/ЄС щодо захисту молоді на роботі, Директива 91/383/ЄЕС щодо працівників, які перебувають у тимчасових трудових відносинах);

6. Вимоги стосовно робочого часу (Директива 2003/88/ЄС про деякі аспекти організації робочого часу).

Першою директивою, прийнятою на підставі Рамкової директиви, була Директива 89/654/ЄЕС про встановлення мінімальних вимог до безпеки та гігієни робочих місць. Під робочим місцем розумілося місце, яке надано для установки робочого обладнання, що знаходиться на території підприємства та/або закладу та до якого працівник має доступ у процесі своєї роботи.

Окрім директив, регламентів ЄС у сфері охорони праці, активно розробляються та приймаються програми і стратегії. У 2000 р. було прийнято Європейський соціальний план, який закріпив стратегічні напрями забезпечення здорових та безпечних умов праці на європейському рівні та встановив основні цілі політики ЄС у сфері охорони праці, зокрема: консолідація, сприяння та розвиток законодавства для малих та середніх підприємств, спрощення (там, де можливо) існуючих стандартів, обмін досвідом та розвиток співробітництва між інспекціями праці. Сучасна стратегія ЄС на 2007-2012 рр. фокусується на превентивних заходах та попередженні різноманітних ризиків на роботі. *А головною метою стратегії* визначено досягнення постійного, сталого скорочення випадків травматизму на виробництві та професійних захворювань. Програма має бути реалізована за допомогою імплементації національних стратегій держав-членів через покращення та спрощення чинного законодавства водночас з приверненням особливої уваги до проблем його виконання на практиці. Також використовуються юридично незобов'язальні інструменти (обмін позитивним досвідом, підвищення рівня усвідомлення важливості охорони праці працівниками та роботодавцями, покращення інформованості). До 2012 р. кількість нещасних випадків має скоротитися на 25%.

Європейська агенція з безпеки та охорони здоров'я на роботі.

З метою поширення інформації про охорону праці та сприяння розвитку культури попередження ризиків на роботі було прийнято Регламент Ради ЄС 2062/94, яким засновано Європейську агенцію з безпеки та охорони здоров'я на роботі. Агенція почала функціонувати з 1996 р. в Іспанії (м. Більбао). Одним із досягнень Агенції стало заснування та проведення щорічних Європейських тижнів за безпечні та здорові умови роботи. За підтримки держав-членів, Парламенту, Єврокомісії, профспілок, організацій роботодавців теми тижнів присвячуються питанням, які турбують європейське суспільство у сфері охорони праці.

11. Питання для самоконтролю

1. Дати визначення терміну «Міжнародна правове регулювання праці»
2. Охарактеризуйте МОП?
3. Дайте визначення терміну «Конвенція МОП»?
4. Дайте визначення терміну «Рекомендація МОП»?
5. Який термін Міжнародне бюро праці визначає як “джерело небезпеки для життя і здоров’я працівника, з яким він стикається у виробничому середовищі під час виконання ним своїх виробничих обов’язків”?
6. Яку перевагу забезпечує Закон України “Про охорону праці” щодо норм міжнародних договорів і угод, в яких бере участь Україна?
7. Назвіть Конвенції Міжнародної Організації Праці, за якими Україна має міжнародне співробітництво у галузі поліпшення умов праці
8. Охарактеризуйте принцип трипаризму.
9. Назвіть, як в широкому сенсі розглядається охорона праці у Євросоюзі?
10. Назвіть у яких документах закріплено право на охорону праці?
11. Завдання політики ЄС у сфері охорони праці.
12. На яких основних принципах ґрунтується законодавство ЄС у сфері охорони праці (дайте характеристику кожного принципу) ?
13. Яка головна мета політики ЄС з охорони праці?
14. Допоміжні цілі політики з охорони праці ЄС?
15. Що роблять країни ЄС для досягнення головної мети та допоміжних цілей політики з охорони праці?
16. Коли і як називається основний документ у сфері охорони праці в ЄС?
17. Яким основним принципам охорони праці та здоров’я працівників, мають відповідати всі документи, що приймаються в рамках ЄС або державами-членами на національному рівні?
18. Які документи регулюють вимоги охорони праці для робочого місця у ЄС?
19. Які документи регулюють вимоги охорони праці під час використання обладнання у ЄС?
20. Які документи регулюють вимоги охорони праці при роботі з хімічними, фізичними та біологічними речовинами у ЄС?
21. Які документи регулюють захист певних груп працівників на робочому місці у ЄС?
22. Які документи регулюють вимоги стосовно робочого часу у ЄС?

23. Яка Перша директива, прийнята на підставі Рамкової директиви у ЄС?

24. Охарактеризуйте документи, які активно розробляються та приймаються у ЄС (окрім директив та регламентів)?

25. Яким документом було засновано Європейську агенцію з безпеки та охорони здоров'я на роботі?

26. Дайте характеристику Європейській агенції з безпеки та охорони здоров'я на роботі?

Література

1. Атаманчук П., Мендерецький В., Панчук О., Білик Р. Охорона праці в галузі. Навчальний посібник Центр навчальної літератури 2019 322 с.

2. Козяр М.М., Бедрій Я.І., Станіславчук О.В., Основи охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту населення. Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2025, 458с.

3. Олянишен Т.В., Сторожук В.М., Яцюк Р.А., Чайковський Б.П., Ярошович І.Г. Приклад оцінювання ефективності системи управління охороною праці підприємства із застосуванням методу багатокритеріального вибору альтернатив на основі нечіткого відношення переваги. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Сер. Харчові техн. 2020. № 94. т. 22. С. 45-49

4. Охорона праці (Законодавство. Організація роботи): Навч. посіб. / за заг. ред. к.т.н., доц. І. П. Пістуна. Львів: Тріада плюс, 2010. 648с.

5. Сторожук В.М., Мельников О.В., Яцюк Р.А., Стець Р.Є., Ярошович І.Г., Шалько А.В. Вибір моделі системи управління охороною здоров'я та безпекою праці підприємства з врахуванням вимог міжнародних стандартів Науковий вісник ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького. Серія: Сільськогосподарські науки. 2022. т 24, № 97. С.82-86

6. Федевич О., Яцюк Р., Стець Р., Стець Ю., Ярошович І., Шалько А. Організація системи управління охороною праці на сільськогосподарських підприємствах Науковий вісник ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького. Серія: Харчові технології. 2022. т 24, № 98 С. 65-70

7. Халмурадов Б. Основи охорони праці. Київ: Центр навч. Літ., 2025, 448с.

8. Ярошович І.Г., Чайковський Б.П., Микичак Б.М., Ярошович Т.С., Гордійчук Л.М., Шалько А. В. Навчальний посібник з нормативних дисциплін «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі» на тему: «Охорона праці. Терміни та визначення основних понять». Львів. 2019. 54с.

9.Ярошович І.Г., Чайковський Б.П., Микичак Б.М., Ярошович Т.С.. Навчальний посібник для самостійної роботи з контролю та перевірки знань із дисципліни «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі» з розділу «Правові та організаційні питання, навчання, інструктажі з питань охорони праці, профілактика травматизму та професійних захворювань». Львів. 2022. 103 с.

10.Ярошович І.Г., Чайковський Б.П., Ярошович В.І.. Основні положення Закону України «Про охорону праці» із внесеними змінами до № 2468-IX від 28.07.2022 Навчальний посібник. Львів. 2023. 76 с.

11.Ярошович І.Г., Чайковський Б.П., Ярошович Т.С.. Навчальний посібник для проведення практичних занять на тему «Розроблення інструкцій з охорони праці різних посад працівників і головних спеціалістів на сільськогосподарських підприємствах». Львів. 2023. 48 с.

12. Ярошович І. Г., Чайковський Б.П., Білаш Ю.П. Методичні рекомендації для виконання і оформлення розділу «Охорона праці» у кваліфікаційних роботах, для здобувачів ОПП «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 204 – «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва». Львів. 2024. 38с.

13. Ярошович І.Г., Чайковський Б.П., Ю.П. Білаш, А.О. Бойко. Навчальний посібник з навчальної дисципліни на тему: Правові, організаційні та основні положення про охорону праці в сільськогосподарських підприємствах та у тваринництві» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань «Н Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина» ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького Південного кампусу Львів: ПрАТ «Артсервіс», 2025 -80 с. ISBN 978-617 95368-7-8

Основні законодавчі та нормативно-правові акти

1. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».
2. Закон України «Про охорону праці».
3. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».
4. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : із змін. та доп. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1971. № 50. Ст. 375.
5. НПАОП 0.00-4.09-07 «Типове положення про комісію з питань охорони праці підприємства». Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. № 55.
6. НПАОП 0.00-4.21-04 «Типове положення про службу охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 15.11.2004 р. № 255.

7. НПАОП 0.00-4.03-04 «Положення про Державний реєстр нормативно-правових актів з питань охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці України від 08.06.2004 р. № 151.

8. НПАОП 0.00-4.15-98 «Положення про розробку інструкцій з охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 29.01.1998 р. № 9.

9. НПАОП 0.00-6.03-93 «Порядок опрацювання та затвердження власником нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві». Наказ Держнаглядохоронпраці від 21.12.1993 р. № 132.

10. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці. Затверджено Головою Держгірпромнагляду 07.02.2008.